ZAMONAVIY O‘ZBEK QISSALARIDA AYOL NOMUSI VA SHA’NINING BADIIY TALQINI

Kulaxmatova Robia
Odilova Marjona
Omonturdiyeva Sabina
O‘tkirova Shahlo
O‘zMPU talabalari.

https://doi.org/10.5281/zenodo.24378580

Annotatsiya. *Mazkur maqolada zamonaviy o‘zbek qissalarida ayol nomusi, sha’ni va qadr-qimmatining badiiy talqini tadqiq etiladi. Ayol obrazining ruhiy olami, ijtimoiy muhit ta’sirida yuzaga keladigan ziddiyatlari, oilaviy qadriyatlar va shaxsiy erkinlik o‘rtasidagi munosabatlar tahlil qilinadi. Shuningdek, ayolning ma’naviy daxlsizligi, o‘zligini anglash jarayoni va jamiyat stereotiplariga munosabati badiiy psixologizm nuqtayi nazaridan yoritiladi.*

Zamonaviy qissalarda ayol nomusining faqat tashqi axloqiy mezonlar bilan emas, balki uning ichki e’tiqodi, vijdoni va insoniy qadr-qimmati bilan belgilanishi asoslanadi.

Kalit so‘zlar: *zamonaviy qissa, ayol obrazi, nomus, sha’n, qadr-qimmat, badiiy psixologizm, milliy qadriyat, shaxs erkinligi, ruhiy ziddiyat, ijtimoiy stereotip.*

Аннотация. *В статье исследуется художественная интерпретация чести, достоинства и нравственной целостности женского образа в современных узбекских повестях. Анализируются внутренний мир женщины, социальные противоречия, взаимоотношения семейных ценностей и личной свободы. Особое внимание уделяется духовной самостоятельности женщины, процессу самопознания и её отношению к общественным стереотипам.*

Ключевые слова: *современная повесть, женский образ, честь, достоинство, художественный психологизм, национальные ценности, личная свобода, душевный конфликт.*

Abstract. *This article examines the artistic interpretation of women's honor, dignity, and moral integrity in contemporary Uzbek novellas. It explores the psychological world of female characters, social conflicts, and the relationship between family values and personal freedom.*

Particular attention is paid to women's spiritual independence, self-awareness, and their responses to social stereotypes.

Keywords: *contemporary novella, female character, honor, dignity, literary psychologism, national values, personal freedom, psychological conflict.*

Kirish

O‘zbek adabiyotida ayol obrazi milliy ma’naviyat, oilaviy qadriyatlar va insoniy munosabatlarni ifodalovchi muhim badiiy timsollardan biridir. Ayolning sha’ni, nomusi va qadr-qimmati masalasi turli davrlarda adabiyotning yetakchi mavzularidan biri sifatida namoyon bo‘lgan. Biroq zamonaviy nasrda ushbu masalaning talqin doirasi kengayib, ayolning shaxs sifatidagi mustaqilligi, ruhiy erkinligi, o‘zligini anglashi va jamiyatdagi o‘rnini belgilashga intilishi bilan bog‘liq yangi mazmun kasb etmoqda.

An’anaviy adabiyotda ayol nomusi ko‘pincha iffat, vafodorlik, oilaga sadoqat va axloqiy poklik tushunchalari bilan bog‘langan. Zamonaviy qissalarda esa bu tushunchalar bilan bir qatorda ayolning shaxsiy daxlsizligi, mustaqil qarori, insoniy huquqlari va ma’naviy tanlovi ham muhim badiiy muammoga aylanmoqda.

Asosiy qism

Ayol nomusi tushunchasining badiiy-falsafiy mohiyati

Nomus tushunchasi ayol obraziga munosabatda ko‘p qatlamli mazmun kasb etadi. U faqat tashqi axloqiy me’yorlar yoki jamoatchilik bahosi bilan chegaralanmaydi. Ayolning o‘z qadrini anglashi, sha’nini himoya qilishi, o‘z e’tiqodiga sodiq qolishi va hayotiy qarorlarida ma’naviy mas’uliyatni his etishi ham ushbu tushunchaning tarkibiy qismlaridir.

Zamonaviy qissalarda ayol nomusi masalasining badiiy talqini, avvalo, shaxs va jamiyat munosabatlarida namoyon bo‘ladi. Ayolning shaxsiy qarashlari bilan ijtimoiy muhit talablari o‘rtasidagi tafovut uning ruhiyatida murakkab kechinmalarni yuzaga keltiradi.

Ayol ruhiyatida ijtimoiy bosim va shaxsiy tanlov ziddiyati

Zamonaviy nasrda ayol obrazining ichki dunyosini ochishda ijtimoiy muhitning ta’siri muhim o‘rin tutadi. Ayrim qahramonlar o‘z hayotiy tanlovlarini amalga oshirishda oilaviy talablar, urf-odatlar va jamoatchilik fikri bilan hisoblashishga majbur bo‘ladi.

Bunday vaziyatlarda ayol ruhiyatida ikkilanish, xavotir, iztirob va o‘zligini anglash jarayonlari kechadi. Yozuvchi ushbu kechinmalarni ichki monolog, dialog, sukut va psixologik detallar vositasida ochadi.

Bu o‘rinda muhim jihat shundaki, ayolning nomusi uning boshqalarning fikriga bo‘ysunishi bilan emas, balki o‘zining insoniy qadr-qimmati va ma’naviy e’tiqodini saqlashi bilan belgilanadi.

Zamonaviy qissalarda ayol sha’ni va milliy qadriyatlar

Milliy qadriyatlar tizimida ayolga hurmat, uning sha’nini e’zozlash va qadr-qimmatini himoya qilish muhim o‘rin tutadi. Biroq ayrim hollarda an’anaviy qarashlarning noto‘g‘ri talqin qilinishi ayolning shaxsiy manfaatlari va ijtimoiy erkinligi bilan ziddiyatga kirishishi mumkin.

Zamonaviy qissalarda ana shu ziddiyatlarning badiiy ifodasi alohida ahamiyatga ega.

Adiblar milliy qadriyatlarni inkor etmagan holda, ularning insonparvarlik mohiyatini qayta anglashga intiladilar.

Ayol sha’nining badiiy talqinida mehr, sadoqat, mas’uliyat, hurmat va adolat kabi tushunchalar o‘zaro uyg‘unlashadi. Natijada ayol obrazi faqat muayyan ijtimoiy vazifani bajaruvchi shaxs emas, balki mustaqil fikr va ma’naviy dunyoga ega inson sifatida namoyon bo‘ladi.

Ayol nomusining badiiy-psixologik ifodasi

Ayol ruhiyatidagi ma’naviy ziddiyatlarni ifodalashda yozuvchilar turli badiiy vositalardan foydalanadilar. Ichki monolog qahramonning o‘z-o‘zi bilan muloqotini, dialog ijtimoiy munosabatlardagi qarama-qarshiliklarni, psixologik detal esa uning yashirin kechinmalarini namoyon etadi.

Ayniqsa, sukut, nigoh, kutilmagan qaror va nutqdagi o‘zgarishlar ayol obrazining ruhiy holatini ochishda muhim ahamiyatga ega. Bu vositalar orqali qahramonning tashqi xulqi va ichki kechinmalari o‘rtasidagi tafovut badiiy ifodasini topadi.

Xulosa

Zamonaviy o‘zbek qissalarida ayol nomusi va sha’ni masalasi an’anaviy axloqiy qarashlar hamda zamonaviy insonning shaxsiy huquq va erkinliklari uyg‘unligida talqin etiladi.

Demak, zamonaviy qissalarda ayol nomusi masalasi faqat axloqiy mavzu emas, balki insonning o‘zligini anglash, shaxsiy qadr-qimmatini himoya qilish va jamiyatdagi munosabatlarni qayta baholash bilan bog‘liq dolzarb badiiy-falsafiy muammodir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Quronov D. Adabiyotshunoslikka kirish. – Toshkent: Fan, 2007.
2. Quronov D. Adabiyot nazariyasi asoslari. – Toshkent, 2018.
3. Umurov H. Badiiy ijod asoslari. – Toshkent: O‘zbekiston, 2001.
4. Baxtin M.M. Estetika slovesnogo tvorchestva. – Moskva: Iskusstvo, 1979.
5. Lotman Yu.M. Struktura xudojestvennogo teksta. – Moskva: Iskusstvo, 1970.
6. Sharafiddinov O. Ijodni anglash baxti. – Toshkent: Sharq, 2004.